

ХРИСТО БОТЕВ РЕШЕН ЛИ Е ЧЕРКОВНИЯТ ВЪПРОС?

Част 0 от „Вестник „Дума на българските емигранти““

chitanka.info

„Решен е“, крещят цял рояк оптимисти вън и вътре в отечеството ни; „решен е“, казва „Македония“ и „Право“, „Турция“ и „Отечество“; — решен е, ще кажем и ний, като закрием на минута очи пред горчивата истина и се съгласим с възренията на нашите журналисти — решен е; но кога и как, от кого и за кого? — Глух ли си, сляп ли си? — с праведна гордост ще отговорят нашите цариградски комисари, кои от върха на своеволието си до вчера викаха на самия народ: „ти мълчи, ти си твърде беден, за да имаш право да говориш“; — глух ли си, сляп ли си? — ще отговорят и народните представители, кои сами не знаят защо са се събрали в Ортакую...

Смешно ще се покаже нашето питане после 10-х заповеди на цариградския Мойсей и устава на нашите Левити — смешно може и да бъде наистина, ала ний не за смях говорим, не за смях питаме, а идем да разкрием онуй утешително мнение, кое от ден на ден се повече и повече се разпростира в народа, но признаците на кое нашите пророци или не могат да видят, или се боят да забележат.

Ако има тука нейде смях, то трябва да е в прогреса на разума човешки, в развитието на историята — че онуй, що вчера е било неизблема истина, необходимо условие, днес е вреден предразсъдък; онуй, що се е считало за утопия, днес е исторически факт. Боговете от Голгота смъкнаха онез от Олимп, конституционният протестантизъм победи монархическия католицизъм; Златоуст и Лойола, Лутер и Калвин онемяха пред „волнодумците“ на XVIII-ий и мислителите на XIX-ий век; — язичеството падна пред християнството, християнството се обърна на язичество, религията се замени с разумът...

Тъй и в политическо отношение. Колко кърви, пот и сълзи са се пролели и колко ще се пролят, за да стане монархията на конституция, конституцията на република, републиката на община! Няма предел умът човешки! Недоволни са народите от настоящето си! Вчера искаха едно, днес търсят друго; туй, що добиха днес с пот и кърви, утре пак пот и кърви проливат, за да го махнат; и отвредом човекът е хвърлен в борба — в борба за свобода, за истина.

В таз борба е смехът и плачът, доброто и злото; в нея е прогресът човешки. Без борба светът и до днес щеше да бъде на точката на Япония.

От тази точка на зрението може и да е смешно нашето питане: решен ли е черковният въпрос, на кое ний и бързаме да отговорим.

Умствените и политически преврати на новата история наша народ проспа под натиска на робството — под власт духовна, много по-лоша, по-варварска и от самата инквизиция — под иго политическо, нечуто в историята на никой народ. Мъртъв лежеше той под папуците на читака и калугера, кога Европа събаряше средновековното здание на робството, на религията, на предразсъдъците, и силни работници за свободата на човека, енергични двигатели на събитията със сълзите си, с кървите си, с речите си въдворяваха нов порядък в историята; мъртъв и забравен лежа той почти до 30-те години на този век, кога настана епохата на славянското възраждане и духът на новото време, на новите идеи повея и в тази забравена на юговъзток на Европа земя. Вечният Балкан, който като Атласа носеше и носи на плещите си тежкия товар на духовното и политическото робство, разведри се и народът се събуди, разправи вкоченелите си членове и тутакси в главата му се завъртяха жизнени дневни въпроси, от кои пръв, най-лесен, най-сгоден и необходим за решаване беше въпросът за освобождение от духовенството, или както после се нарече, въпросът черковен.

Не се мина много време от началото на нашето възраждане и ето вежтата борба между двата елемента — българи и гърци — начна се със сичката сериозност, като борба за живот и смърт, за глад и насущен хляб. В тази борба много праведни и големи жертви претърпя наша народ, много добри патриоти, много пламенни деятели в делото на възраждането и образованието, много мъченици за любовта към ближния измряха в турските тъмници и в заточение, гонени и убивани тайно и явно. Но не по-малки бяха загубите и на разбойническият вертеп Фенер. Великата черква, вселенският патриарх останаха само с титлите си като „великия монгол“; изгони се духовенството, прекъснаха се доходите на дармоядите и — въпросът се реши.

Реши се въпросът с жертвите на народа, и реши се още тогава и вредом, отдето се порина властта на духовенството, вредом, дето се поколеба вярата в святостта на Златоустовите кърджалии.

Реши се въпросът, но нашият политически тиран не беше толкова глупав да не разбере, че с духовенството той изгубва оръдията на властта си, шпионите и заслепителите на народа със страха от бога и

почитта към царя, кои едното олицетворяваха със себе си, другото със самия тиранин.

Видя туй турското правителство и употреби сичкия си вандализъм, за да задържи тази добрина за поданиците си. Въпросът за друго направление, влезе в нова фаза: обърна се от въпрос за освобождение от една власт на въпрос да се замени тази власт. Начнаха се мечтанията за народна йерархия, за народно духовенство, с признаването на което признаваше се и българският народ, като народ отделен. Това чакаше турското правителство: с думата народна йерархия то провря кука в езика на тези, що работеха за нея, и в най-грозните времена караше ги да бръщолевят лъжи, неврели некипели — имаше ли по-смешно, по-глупаво нещо от оня роболепен адрес, който се подаде на Портата във време на Критското въстание от самозвани някои народни представители?

Но доде се продължаваха азиатските тези дипломации, доде се разиграваше безконечната комедия на Черковния въпрос, друга пиеса стъпи на сцената на Балканския театър, друго отвлече вниманието на народа — яви се политическият въпрос. Първият трагически акт на драмата потресе афионния мозък на Турция, настръхна й кожата, и тя, за да спре ентусиазма и ръкоплясканията на публиката, за да отложи страшния финал на операта — след дълги колебания, юрушки издаде кокетния ферман за Българска екзархия. Но късно беше, не направи той онуй впечатление, кое можеше направи преди 10–12 години! Народът, който в продължение на туй време не седеше със сгърнати ръце, а се учеше и развиваше и с това усети други нужди, други потреби, видя, че не туй той искаше, не в туй е неговото бъдеще, неговата свобода — видя, че вместо гръцкото духовенство иде друго, кое иска същите права и власт, същите привилегии, и — ето студенина и нерадение в нарежданието на Екзархията, ето неподдръжка за представителите. Въпросът стана несъвременен.

И наистина, какво ново и полезно ще внесе в живота народен туй ново духовенство? С какво ще улесни то напредъка на тези неразвити още сили? С какво ще облекчи съдбата на поробения народ? — Видяхме разправиите между „Македония“ и „Правото“, видяхме и видим постъпките и дебненето, за да хване то юздите или само юзда да стане на народа — видяхме и представям си вече: кърджалии със Златоустови проповеди, затъпителни семинарии, разкошно младо

духовенство, гласни всенародни лъжи и всичко, що е могло да даде кое да е било духовенство вредом и сякога после епохата на християнството.

Въпросът се реши само за духовенството, а за народа ще се реши само кога остане той без духовенство. Но до тогава колко ли още време ще се мине?! Колко ли още жертви ще трябвават?!

Издание:

Вестник „Дума на българските емигранти“, 1871

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.